

ІНДЫВІДУАЛЬНАЕ ВЫРАЖЭННЕ ЎНІВЕРСАЛЬНАЙ ТЭМЫ

Н. В. Кузьміч

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
kuzmich_nv@bsu.by*

У матэрыяле разглядаецца мастацкае вырашэнне тэмы ў творах з аднолькавай назвай. За прыклад узяты тры апавяданні беларускіх пісьменнікаў («Новая хата» Івана Навуменкі, «Новая хата» Барыса Сачанкі, «Новая хата» Янкі Сіпакова) і апавяданне рускага пісьменніка («Изба» Валянціна Распуціна).

Ключавыя словы: тэма; індывідуальны стыль; апавяданне; Іван Навуменка; Барыс Сачанка; Янка Сіпакоў; Валянцін Распуцін.

INDIVIDUAL SOLUTION TO A UNIVERSAL THEME

N. V. Kuzmich

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: N. V. Kuzmich (kuzmich_nv@bsu.by)*

The material examines the artistic solution to the theme in the works of the same name. Three stories by Belarusian writers («New House» by Ivan Navumenka, «New House» by Barys Sachanka, «New House» by Yanka Sipakou) and a story by a Russian writer («House» by Valyancin Rasputin) are taken as an example.

Key words: topic; individual style; story; Ivan Navumenka; Barys Sachanka; Yanka Sipakou; Valyancin Rasputin.

У беларускай літаратуры ёсць тры апавяданні з аднолькавай назвай «Новая хата». Іх аўтараў Івана Навуменку, Барыса Сачанку і Янку Сіпакова аб'ядноўвае рамантычна-рэалістычная манера пісьма. Падобная ў гэтых творах таксама і тэма: чалавек у складанай сітуацыі

думае пра месца, дзе было б утульна і спакойна жыць. Аднолькавая ідэя твораў – раскрыць духоўны свет героя. Ролю наратара бяруць на сябе аўтары, што дазваляе ім выбраць адпаведную танальнасць. Але кожны з пісьменнікаў ідзе да вырашэння творчай задачы сваім шляхам.

У апавяданні І. Навуменкі «Новая хата» даволі падрабязна падаецца працэс пабудовы; падзейны рад насычаны эпіздамі; праз падзеі, звязаныя з будоўляй, раскрываюцца вобразы бацькі і маці.

У сваім апавяданні «Новая хата» Б. Сачанка наогул не піша пра будаўніцтва. Пісьменнік прымяняе прыём сюжэтнай паўзы: гераіня твора цётка Матруна запрашае аўтара-апавядальніка, які прыехаў у родную вёску, на ўваходзіны ў сваю новую хату – і ў гэтым усё дзеянне твора. Такім чынам, асноўная змястоўна-сэнсавая нагрузка кладзецца на ўспаміны як на мастацка-эстэтычны прыём, які звязвае часткі твора, дадае жыццёвай верагоднасці. Істотная мастацка-эстэтычная роля адводзіцца апісанню ранняй восені, якое ўзнаўляе атмасферу, дзе адбываецца дзеянне. Камбінацыя прыёмаў наратыўнай стратэгіі стварае суб'ектыўна-аўтарскі план, які па змястоўна-сэнсавай функцыі становіцца асноўным: падзея (будаўніцтва новай хаты) адсутнічае, тым не менш гэта падзея (якая адсутнічае) успрымаецца як закончаны факт, як дадзенасць.

У апавяданні «Новая хата» Я. Сіпакова раскрываецца лёс галоўнай гераіні цёткі Маланкі. Вобраз у нарацыі выяўляецца праз светапогляднае ўспрыманне жыцця цёткі Маланкі. Будаўніцтва – гэта нагода расказаць пра яе з аб'ектызаваных пазіцый такімі мастацка-эстэтычнымі прыёмамі, як успаміны пра дзяцінства і каханне да маладога лётчыка, яе пісьмы і пісьмы ўнука Ігара, – гэта тое, што, абумоўленае творчай задумай, з псіхалагічнай дакладнасцю матывуе характар і духоўнае жыццё гераіні.

Як відаць, у згаданых апавяданнях, прысвечаных адной тэме, галоўным чынам расказваецца не пра новую хату. Расповед пра новае жыллё не з'яўляецца галоўным у творах, таксама і сам працэс будаўніцтва ўспрымаецца другарадным па мастацка-эстэтычнай значнасці: ён нібыта адсунуты на перыферыю, як бы аддалены на непрыкметны другі план. Хата выступае сімвалам, у ім канцэнтруецца ідэя – паказаць чалавека і свет узаемаадносін людзей. Наратыўныя стратэгіі ў аўтараў розныя, гэта з'яўляецца праявамі мастацка-эстэтычных адносін аўтараў да рэчаіснасці, яе своеасаблівае асэнсаванне, што абумоўлівае спецыфіку індывідуальнага стылю. У рускага пісьменніка В. Распуціна

ёсць таксама апавяданне на такую ж тэму пад назвай «Ізба». У сюжэце адчуваецца эпічны размах, ён вынікае з шэрагу падзей, разгорнутых у рэальным часе, але кожная частка ў тэксце мае сваю змястоўна-сэнсавую функцыю. Гісторыя простая: немаладой жанчыне, удаве Агаф'і патрэбна перавезці хату, падтопленую разлівам Ангары, у рабочы пасёлак, гэта значыць па сутнасці распачынаць новае будаўніцтва. У дэталізацыі падаюцца дыялогі, лірычныя замалёўкі, аўтарскія адступленні і каментарыі, апісанне прадметна-побытавай абстаноўкі; эпічны аб'ём нарошчваецца, у ім выразна акрэсліваецца вобраз Агаф'і. Ідэя, увасобленая індывідуальным майстэрствам пісьменніка, успрымаецца ў апавяданні як не пра будаўніцтва хаты, а як апавед пра драматычны лёс рускай жанчыны.

Такім чынам, можам гаварыць пра індывідуальныя стылі пісьменнікаў у іх мэтазгодным падыходзе да мастацка-эстэтычнага асваення адной з'явы рэчаіснасці. Наратывная стратэгія ў беларускіх аўтараў заключаецца ў тым, каб глыбей раскрыць унутраны свет герояў з дапамогай кароткіх апісанняў, сціслых пейзажных замалёвак, рэтраспекцый і асацыятыўнасці. Мінімальным наборам мастацка-эстэтычных прыёмаў яны перадаюць эмоцыі сваіх герояў. Відавочна, такая індывідуальная стылявая манера заснавана на ментальнасці беларуса, які, сутыкнуўшыся з праблемай, папярэдне ўсебакова абдумвае яе і ўнікае ў сутнасць, – гэта абумовіла выбар сістэмы мастацка-эстэтычнага выражэння ідэі, у якой акрэсліваецца індывідуальны стыль. Можна сказаць, што падзея ў апавяданнях беларускіх пісьменнікаў даследуецца па прынцыпу ўмоўнай вертыкалі – ад верхняга слою, дзе ёсць толькі адлюстраванне паверхні, да наступных пластоў, у якіх пазнаецца той дыкурс, што схаваны ў глыбіні ўнутраных сувязей з'явы. А ў апавяданні рускага пісьменніка адчуваецца размах: у пралогу, які дае разуменне гісторыі з'явы, у яе апісанні ў павольным лінейным руху сюжэта ў рэальным часе, у разгорнутых падрабязнасцях наратыву набывае маштабнасць, але ад эпізода да эпізода ва ўзаемазалежнасці элементаў структуры вобраз гераіні акрэсліваецца ясней – ствараецца палатно лёсу, напісанае ў экспліцытнай стылявой манеры. Можна казаць тут аб умоўным гарызантальным – ад падзеі да падзеі, іх сэнсавы-паслядоўным счাপленні (нарошчванні) – мастацка-эстэтычным спосабе абмалёўкі ўнутранага свету героя.